

KAMIŃSKI STANISŁAW – metodolog, filozof, teoretyk i historyk nauki; współtwórca Lubelskiej Szkoły Filozoficznej; ur. 24.10.1919 w Radzynie Podlaskim, zm. 21.03.1986 we Fryburgu Bryzgowijskim/Niemcy.

W 1938-1946 odbył studia filozoficzno-teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym w Siedlcach i Janowie Podlaskim, a 1946 przyjął święcenia kapłańskie. 1946-1948 odbył studia na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej KUL; od 1947 był asystentem na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych, a potem na Wydziale Filozoficznym, prowadząc zajęcia z logiki. W 1949 doktoryzował się na podstawie rozprawy pt. „Fregego dwuwartościowy system aksjomatyczny zmiennych zdaniowych w świetle współczesnej metodologii nauk dedukcyjnych”. Od 1950 był adiunktem przy Katedrze Logiki i Metodologii Nauk na Wydziale Filozoficznym, a od 1957 kierownikiem Katedry Metodologii Nauk (pierwsza o tej nazwie w Polsce utworzona przez J. Iwanickiego). W 1957 Centralna Komisja Kwalifikacyjna przyznała mu stopień naukowy docenta na podstawie całości dorobku, ze szczególnym uwzględnieniem rozprawy „O początkach indukcji”. W 1965 otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1970 – profesora zwyczajnego. K. pełnił szereg funkcji uniwersyteckich: był kierownikiem obejmującego trzy katedry - Zakładu Logiki, Metodologii i Teorii Poznania, kierownikiem sekcji filozofii teoretycznej, kuratorem Katedry Matematyki, a także wieloletnim dziekanem Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej (1970-1975; 1977-1979; 1981-1986). Za jego kadencji ukształtował się pewien profil Wydziału Filozofii, kontynuujący i rozwijający ten uformowany w latach pięćdziesiątych w ramach szkoły lubelskiej. K. był zwolennikiem „rozgałęzionego modelu” Wydziału, uważając że jego trzonem są nauki filozoficzne, dające innym dyscyplinom (psychologii, socjologii) fundament oraz pełniące wobec nich rolę usługową. K. wywarł znaczący wpływ także na kształt „Encyklopedii Katolickiej” - był jednym z jej redaktorów, 1982-1985 redaktorem naczelnym, jak również autorem wielu haseł. Współredagował zeszyt 2 „Roczników Filozoficznych” wydawanych przez Towarzystwo Naukowe KUL; powołał Pracownię Słownika Terminów Metodologicznych przy Zakładzie Leksykograficznym KUL. Był przewodniczącym sekcji filozoficznej przy Komisji Episkopatu do spraw Nauki; 1981-1985 należał do Komitetu Nauk Filozoficznych PAN (członek prezydium 1981-1984), współpracował z IFiS PAN (historia logiki i

naukoznawstwo) i Komitetem Naukoznawstwa PAN; aktywnie uczestniczył w Komisji Historii Logiki utworzonej przez T. Czeżowskiego. Był członkiem wielu towarzystw naukowych, m. in.: Polskiego Towarzystwa Teologicznego, Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, Towarzystwa Naukowego KUL (1959-63 był jego Sekretarzem Generalnym, a od 1964 do śmierci członkiem Zarządu). Był znakomitym dydaktykiem, oddanym swej pracy, surowym, ale życzliwym; obdarzony niezwykłym poczuciem humoru, już za życia stał się legendą. Do kręgu jego uczniów należą: A. Bronk, A. Buczek, J. Herbut, S. Majdański, W. Marciszewski, M. Poletyło, A.B. Stępień, T. Szubka, Cz. Wojtkiewicz, U. Żegleń. W zakresie podstaw metodologii metafizyki współpracował z M.A. Krąpcem, a w zakresie podstaw etyki z T. Stycznem.

Dorobek naukowy K. obejmuje ponad 335 pozycji w tym książki: *Georgonne'a teoria definicji* (Lublin 1958), *Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk* (Lublin 1961, 1998⁵) oraz *Z teorii o metodologii metafizyki* (z M.A. Krąpcem; Lublin 1962, 1994²). Towarzystwo Naukowe KUL wydało K. „Pisma Wybrane”: t. 1: *Jak filozofować? Studia z metodologii filozofii klasycznej* (red. T. Szubka; Lublin 1989); t. 2: *Filozofia i metoda. Studia z dziejów metod filozofowania* (red. J. Herbut, Lublin 1993); t.3: *Metoda i język. Studia z semiotyki i metodologii nauk* (red. U. Żegleń, Lublin 1994); t. 4: *Nauka i metoda. Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk* (red. A. Bronk, Lublin 1992 wyd. 4 poprawione, 1998⁵); t. 5: *Światopogląd, religia, teologia. Zagadnienia filozoficzne i metodologiczne* (red. M. Walczak i A. Bronk, Lublin 1998). Wykaz prac K. zawiera: A.I. Buczek, T. Szubka, „Bibliografia prac Stanisława K.”, *RF* 35(1987), z. 1, ss. 5-47.

Od 2001 na Wydziale Filozofii KUL odbywają się Wykłady im. ks. Stanisława K. prowadzone przez wybitnych filozofów zagranicznych.

Dydaktycznie i badawczo K. zajmował się logiką formalną, semiotyką, metodologią nauk (ogólną i szczegółową), a zwłaszcza metodologią filozofii, oraz filozofią nauki (od strony systematycznej i historycznej). K. nawiązywał do dwóch tradycji: arystotelesowsko-tomistycznej i szkoły lwowsko-warszawskiej, bardzo szybko opowiadając się za tomizmem w jego wersji egzystencjalnej. Początkowo był entuzjastą programu stosowania logiki do zagadnień filozoficznych w stylu Szkoły Lwowsko-Warszawskiej (zwł. tzw. Koła Krakowskiego); włączył się wtedy w konwersatorium metafizyczne

prowadzone przez J. Kalinowskiego. Pod wpływem M. A. Krapca porzucił program formalnej precyzacji filozofii, wskazując na różnorakie ograniczenia (semiotyczne, teoriopoznawcze i metodologiczne) płynące ze specyfiki poznania filozoficznego. Nie uważał, by współczesna logika symboliczna (ekstensjonalna) była wystarczającym narzędziem uprawomocnienia tez metafizyki, gdyż bierze ona pod uwagę jedynie formę zdań, zaś metafizyka jako poznanie realistyczne musi uwzględniać kontakt poznawczy z rzeczywistością i dlatego nie może obejść się bez intelektualnej percepcji relacji między „treściami” i istnieniem bezpośrednio ujętym. W kwestii zastosowań logiki do zagadnień filozoficznych dyskutował ze Szkołą Lwowsko-Warszawską, w szczególności z Kołem Krakowskim (zob. polemikę z J.F. Drewnowskim 1998, 205-214); nadal jednak postulował uściślanie filozofii przy pomocy współczesnych narzędzi semiotyczno-metodologicznych. Inspirując się tomizmem w jego wersji egzystencjalnej i uwzględniając współczesną tradycję fenomenologiczną K. badał rolę doświadczenia i intuicji w poznaniu filozoficznym.

K. rozwijał pojęcie filozofii klasycznej. Filozofię klasyczną określał jako dyscyplinę, która: jest autonomiczna - tj. niezależna metodologicznie co do przedmiotu formalnego, celu i metody od innych typów wiedzy (w tym teologii i nauk empirycznych); jest realistyczna - dotyczy rzeczywistości istniejącej niezależnie od poznania i ma przedmiotowy, a nie podmiotowy czy językowy punkt wyjścia; bada rzeczywistość w wyróżnionym aspekcie istnienia i struktury ontycznej bytów, a dotyczy wszystkiego co realnie istnieje; jest racjonalna – akceptowane są tezy oparte na intersubiektywnie kontrolowalnym doświadczeniu lub intuicji intelektualnej (w zakresie principiów) – i poddaje się rygorom logiczno-metodologicznym; dostarcza ostatecznych i nieobalalnych wyjaśnień przez wskazanie takich czynników w strukturze ontycznej bytu, że ich odrzucenie stanowiłoby zarazem zaprzeczenie danego do wyjaśnienia faktu (wskazuje tzw. racje uniesprzeczniające); jest poznaniem teoretyczno-mądrościowym – wyjaśnia rzeczywistość w świetle ostatecznych racji, a zarazem ma zaangażować człowieka po stronie poznanej prawdy, dobra i piękna. Zdaniem K. w filozofii klasycznej centralne miejsce zajmuje metafizyka, gdyż ostateczne wyjaśnienie faktów badanych przez poszczególne dyscypliny filozoficzne dokonuje się poprzez wskazanie ontycznej struktury

poszczególnych kategorii bytu. Tezy metafizyki mają charakter poznania nieobalalnego - zarazem analitycznego i realistycznego (zob. 1993, t. 2, s. 106). Analityczność jest ugruntowana jednocześnie w przedmiocie (istniejące struktury rzeczywistości), dyspozycji władzy poznawczej (intuicja intelektualna) i aparaturze pojęciowej (wysoki stopień uteoretycznienia języka).

Tak rozumiana filozofia zdaniem K. pełni fundamentalną funkcję stanowiąc samoświadomość kultury, gdyż wskazuje i w porządku ontycznym ostatecznie wyjaśnia, dlaczego należy preferować określone działania wartościotwórcze, a co więcej, rozwiązuje problemy wychodzące poza poszczególne dziedziny kultury (naukę, moralność, sztukę, religię) oraz dostarcza środków do zrozumienia i oceny przemian i osiągnięć kultury.

Refleksja nad nauką stanowiła jeden z głównych obszarów zainteresowań K. Ze względu na przedmiot formalny i stosowaną metodę K. wyróżniał trzy typy nauk o nauce: humanistyczne (historia, socjologia, psychologia, ekonomia, polityka nauki), filozoficzne (metafizyka, epistemologia, wąsko rozumiana filozofia nauki, filozofia kultury) i formalne (logika języka naukowego, logika formalna, teoria rozumowań, metodologia nauk); interesował się także naukami praktycznymi o nauce, w tym. problemem tzw. naukoznawstwa. K. uważał, że jednym z zasadniczych zadań refleksji epistemologiczno-metodologicznej nad nauką jest wydobywanie filozoficznych założeń nauki. W tym punkcie badania K. wyprzedziły rozwijaną przez G. Holtona koncepcję „tematów” (*themata*). K. widział naukę jako byt wielowymiarowo złożony, wielopostaciowy i dynamiczny; uważał jednak, że do treściowej definicji nauki można dojść analizując podstawowe determinanty natury nauki: jej przedmiot (materialny i formalny), cel, metodę, logiczną strukturę, dynamikę poznania naukowego oraz funkcjonowanie nauki w społeczeństwie i kulturze. Przy ich pomocy K. podał charakterystykę rozmaitych typów nauk i relacji między nimi: nauki dedukcyjno-aprioryczne a empiryczno-indukcyjne, humanistyczne a przyrodnicze, praktyczne a teoretyczne oraz filozofia i teologia. Zaproponował również uporządkowanie nauk: ze względu na dopuszczalne źródła poznania wyróżnił teologię (bronił jej racjonalnego i naukowego charakteru) i wiedzę przyrodzoną, a w ramach wiedzy przyrodzonej ze względu na stopień ogólności dociekań i badany aspekt – filozofię i nauki szczegółowe; w ramach tych ostatnich ze względu na

przedmiot i metodę wyróżnił nauki formalne i realne, które z kolei rozpadały się na przyrodoznawstwo i humanistykę.

K. podkreślał jednakże, iż sformułowanie treściowej definicji nauki nie rozwiązuje do końca kryteriów naukowości, tym bardziej gdy uważa się, że te ostatnie uwarunkowane są historycznym kontekstem nauki. Wyróżnił (1961) cztery wielkie koncepcje nauki znaczone nazwiskami: klasyczną (Arystoteles i myśliciele średniowieczni), nowożytną (Galileusz, I. Newton), pozytywistyczną (A. Comte) i jej późniejsze modyfikacje aż po neopozytywizm oraz krytyczny racjonalizm (K. Popper); później dołączył koncepcję diachroniczną (T. Kuhn). Zdaniem A. Bronka (1992) idea pojawiania się rozmaitych koncepcji nauki przypomina Kuhnowską ideę paradygmatów nauki. Badając dzieje koncepcji nauki K. odróżniał je od dziejów samej nauki, wskazując zarazem na niekiedy paradoksalne związki obu ciągów rozwojowych. Mimo przemian koncepcji nauki podkreślał stałość podstawowych pytań organizujących wysiłek poznawczy nauki oraz jedność wiedzy naukowej przy jednoczesnej autonomii metodologicznej dyscyplin naukowych. W dyskusji między monizmem i pluralizmem metodologiczno-epistemologicznym opowiedział się za tym ostatnim, wskazując na specyfikę poszczególnych nauk i podkreślając, że to ich przedmiot determinuje metodę. Zdaniem K. „nauka” jest pojęciem analogicznym, przy czym analogiczność tę należy ujmować z uwzględnieniem jej wymiaru historycznego.

K. zajmował się logiką tradycyjną z punktu widzenia logiki współczesnej. Rozszerzył H. Greniewskiego ujęcie kwadratu logicznego w języku rachunku zdań na wszystkie schematy wnioskowania bezpośredniego; poddał krytyce wzór C.A. Mereditha na liczbę 1 niezawodnych trybów sylogistycznych o n terminach $l=n$ ($3n-1$); podał reguły sylogizmów dla zdań o zaprzeczonym podmiocie; analizował rozbieżności tradycyjnej i współczesnej kwantyfikacji, rolę, którą w logice pełnią tzw. pierwsze zasady myślenia oraz filozoficzne konsekwencje twierdzenia Gödla. Podkreślał ogólny i spekulatywny charakter współczesnej logiki formalnej, interpretując ją ontologicznie lub kognitywnie (z myślą o potrzebach edukacyjnych). W badaniach semiotyczno-metodologicznych zajmował się definicją logiki formalnej, rolą funktorów w logice i języku potocznym, błędami w słownym

przekazywaniu myśli, koncepcją błędu logicznego oraz systematyzacją typowych błędów logicznych.

K. prowadził badania nad podstawami teologii i nauk o religii, etyki, antropologii filozoficznej, filozofii dziejów i nauk humanistycznych (wspólnie z Cz. Zgorzelskim prowadził konwersatorium z podstaw humanistyki). Rozwijał kategorię światopoglądu. Zdaniem K. teoretycznych podstaw dostarczają światopoglądowi zarówno bezpośredni kontakt poznawczy z rzeczywistością, jak i rozmaite typy wiedzy: wiedza potoczna, nauka, filozofia, mądrość i poznanie przez wiarę. Uważał, że pogląd na świat może kształtować się spontanicznie na bazie wiedzy potocznej i religijnej, ale dopiero gdy zostanie oparty o filozofię jako poznanie mądrościowe, teologię oraz uogólnione wyniki nauk szczegółowych, staje się spójnym układem przekonań dającym całościowe ujęcie fundamentalnych aspektów rzeczywistości, które implikuje oceny i normy działania.

S. Majdański, Cz. Wojtkiewicz, *Logika na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim* (Z okazji 50-lecia uczelni), RF 17 (1969), z. 1, 123-170;

S. Kamiński, *Autobiogram i bibliografia*, Ruch Filozoficzny 42(1985), 106-112;

S. Majdański, A. Bronk, *Z grona naukowców odszedł Stanisław K. (1919-1986)*, Zagadnienia Naukoznawstwa 22 (1986), nr 4, 731-33;

A.B. Stepień, *Działalność naukowa i organizacyjna ks. prof. S. K.*, Zeszyty Naukowe KUL, 29 (1986), nr 1, 17-23;

Nauka i mądrość. Księga ku czci księdza profesora Stanisława K., RF, 35 (1987), z. 1, 5-388;

A. Bronk, S. Majdański, *Ksiądz Profesor Stanisław K. (1919-1986)*, w: S. Kamiński, *Pisma wybrane*, t. 1 Lublin 1989, I-VIII;

A. Bronk, S. Majdański, *Klasycyzm filozofii klasycznej*, RF 39-40 (1991/92), z. 1 367-391;

R. Maciołek, *Stanisława K. koncepcja związku logiki formalnej z filozofią – metoda czy maniera?*, Zeszyty Naukowe KUL, 34 (1991), nr 3-4, 13-38;

A. Bronk, *Wielość i jedność nauk. (Stanisława K. opcje metodologiczne)*, w: S. Kamiński, *Pisma wybrane*, t. 4, Lublin 1992, 345-370;

- A.B. Stepień, *Rola ks. prof. Stanisława K. w rozwoju środowiska filozoficznego KUL*, w: Z.J. Zdybicka (red.), *Zadania filozofii we współczesnej kulturze*, Lublin 1992, 81-89;
- J. Herbut, *Problematyka teologii pojętej jako rewelacjonizacja naturalnej wiedzy o życiu chrześcijańskim*, *Studia Philosophiae Christianae* 29 (1993), nr 1, 147-149;
- T. Biesaga, *Stanisława K. badania struktury metodologicznej etyki tomistycznej*, *Studia Philosophiae Christianae* 29 (1993), nr 1, 149-156;
- A. Bronk, *Filozofia nauki i nauka w ujęciu Stanisława K.*, *Studia Philosophiae Christianae* 29 (1993), nr 1, 156-163;
- M. Bombik, *Teoria błędów logicznych w ujęciu Stanisława K.*, *Studia Philosophiae Christianae* 29 (1993), nr 1, 163-166;
- E. Nieznański, *Stanisław K. jako logik*, *Studia Philosophiae Christianae* 29 (1993), nr 1, 166-169;
- A. Pogorzałek, *Ksiądz Stanisław K. – filozof i teoretyk nauki*, w: J. Sekuła (red.), *Intelektualiści rodem z Podlasia*, Siedlce 1997, 411-425;
- S. Kiczuk, *Dociekania ks. prof. Stanisława K. w dziedzinie logiki*, *Zeszyty Naukowe KUL*, 40 (1997), nr 3/4, 13-18;
- A. Bronk, S. Majdański, *Filozofia w życiu człowieka (w nawiązaniu do idei księdza profesora Stanisława K.)*, *Zeszyty Naukowe KUL*, 40 (1997), nr 3/4, 19-28;
- S. Majdański (oprac. tekstu dyskusji), *W kręgu filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Z dyskusji o dorobku Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej z okazji 60-lecia Uczelni oraz tenże Postdictum po latach*, *Summarium* 26-27 (46-47), 1997-1998, 151-215;
- S. Janeczek, *Filozofia na KUL. Nurty-osoby-idee*, Lublin 1998;
- A. Bronk, S. Majdański, A. Stepień, *K. Stanisław*, *EK t. 8*, Lublin 2000, kol. 508-511;
- U. Żegleń, *Ks. Stanisław K.*, w: W. Mackiewicz (red.), *Polska filozofia powojenna*, Warszawa 2001, 402-414;
- A. Bronk, *Stanisław K. – philosopher and historian of science*, w: W. Krajewski (red.), *Polish Philosophers of Science and Nature in the 20th Century*, Amsterdam & NY 2001, 141-151.

Stanisław Majdański, Agnieszka Lekka-Kowalik